

Załącznik do Uchwały Nr V.20.2021
Rady Gminy Jasieniec
z dnia 27 kwietnia 2021r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY JASIENIEC NA
LATA 2021-2024

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne	21
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	21
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	21
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury	22
4.1.3 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030	23
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	25
4.2.1 Dokumenty strategiczne na szczeblu wojewódzkim	25
4.2.2 Dokumenty strategiczne na szczeblu powiatowym	28
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	30
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	30
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturalnego gminy	32
5.2.1 Zarys historii obszaru gminy	32
5.2.2 Krajobraz kulturowy	36
5.2.3 Zabytkowe nieruchomości na terenie gminy	39
5.2.4 Zabytki ruchome na terenie gminy	58
5.2.5 Stanowiska archeologiczne	62
5.2.6 Dziedzictwo niematerialne	63
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.	66
7. Założenia programowe	68
7.1 Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jasieniec na lata 2021-2024	68
7.2 Realizacja celów i zadań wynikających z gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec w latach 2017 – 2020	70

7.2.1 Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy	70
7.2.2 Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy	71
7.2.3 Racjonalne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy dla jej rozwoju społeczno – gospodarczego	73
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu nad zabytkami.....	76
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	77
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	79
Załącznik nr 1 do Programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec na lata 2021-2024	80
Załącznik nr 2 do Programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec na lata 2021-2024	85

1. Wstęp

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 282 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o ochronie zabytków nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Podstawą do opracowania programu jest Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jasieniec. Uchwała przyjmująca program nie jest aktem prawa miejscowego, ale podlega publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz wymaga konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego. Nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych.

Program stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść m.in. lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio może odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy nie tylko właścicieli oraz użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Należyćie pielęgnowane i zachowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i dodaje mu atrakcyjności.

Rozwijanie współpracy przy realizacji programu opieki nad zabytkami w kolejnych latach powinno przynieść społeczności lokalnej gminy Jasieniec wymierne korzyści w zachowaniu dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

2. Podstawa prawna

Podstawą prawną opracowania programu jest obowiązek przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zawarty w ustawie z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2020 poz. 282 ze zm.) zwaną dalej „ustawą”.

Zgodnie z art. 87 pkt 1 w/w ustawy Wójt gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Celem programu jest zgodnie z art. 87 ustawy:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Gminny Program Opieki nad Zabytkami

jest publikowany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Ustawa nakłada również obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z ich wykonywania, które są przedstawiane radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce określone zostały w następujących aktach prawnych:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483 ze zm.)**

Ochrona zabytków należy do konstytucyjnego obowiązku państwa i każdego obywatela. Ustawa stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce zgodnie z:

art. 5 - Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

art. 6 ust 1 - Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

art. 86 - Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 282 ze zm.)**

Ustawa jest podstawową prawną ochroną dziedzictwa kulturowego w Polsce. Określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli, w tym właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich,

restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Art. 3 definiuje użyte w ustawie określenia, które oznaczają:

zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Zgodnie z art. 4 ustawy ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ma na celu również opiekę nad zabytkiem sprawowaną przez jego właściciela lub posiadacza. Polega, w szczególności zgodnie z art. 5, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania zgodnie z art. 6:

zabytki nieruchome - krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków ujęte w art. 7, do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy,
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego,
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa zawiera również zapis (art. 36), który wymienia prace wymagające uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, dyrektora urzędu morskiego w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków lub ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 poz. 713 z późn. zm.)**

Jednym z zadań własnych gminy jest zgodnie z art. 7 ust.1 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty.

W pkt 9 Ustawy wyszczególnione zostały zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 poz. 1219 z późn. zm.)**

Zgodnie z zapisami ustawy określenie, analizowanie i ocenianie przewidywanych znaczących oddziaływań na środowisko, a w szczególności na zabytki, powinno zawierać się w prognozie oddziaływania na środowisko przy opracowaniu polityk, strategii, planów lub programów. Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko. W szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Dany przepis jest istotny w sytuacji budowy wież telefonii komórkowych lub budowy farm wiatrowych, których oddziaływanie ingeruje w krajobraz kulturowy.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2020 poz. 293 z późn. zm.)**

Ustawa określa istotne kwestie podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. Podczas planowania z punktu widzenia opieki nad zabytkami uwzględnia się zgodnie z art. 1 ustawy wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Również w studium zgodnie z art. 10 ustawy mówiącym o uwarunkowaniach, które należy uwzględnić stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. O przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego należy zawiadomić m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków i wystąpić o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 ze zm.)**

W ustawie znajduje się zapis o projektowaniu i budowaniu obiektów budowlanych zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym w kontekście:

- obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków,
- obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 39 ustawy prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. W artykule znajduje się również zapis dotyczący pozwolenia na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków, które może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 poz. 1990 ze zm.)**

Zgodnie z ustawą jednym z wymienionych celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Doprecyzowane są również działania wymagające pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Należą do nich:

- sprzedaż,
- zamiana,
- darowizna,
- oddanie w użytkowanie wieczyste

nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Istnieje możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 poz. 55 z późn. zm.)**

Zgodnie z ustawą w przypadku chęci usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków konieczne jest zezwolenie wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194 ze zm.)**

Wedle ustawy kolejnym zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego jest prowadzenie działalności kulturalnej. Państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań. Szeroko pojęte

określenie opieki nad zabytkami oznacza nie tylko czynności bezpośrednio związane z pracą przy obiekcie, ale także gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury oraz uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2018 poz. 2067 ze zm.)

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609 ze zm.)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku.

Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych. Dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski,

przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 poz. 661, nr 113)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zgodnie z §2 Rozporządzenia rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach: A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne o określonych wymiarach. Przedstawia jakie dokładne informacje powinny znaleźć się w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rozporządzenie zawiera również przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2017 poz. 1674)**

W art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków zostały wymienione organy, które udzielają dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Rozporządzenie zawiera szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zawarta jest również informacja o terminach składania wniosków oraz o tym co powinno znaleźć się w nim znaleźć.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 nr 212 poz. 2153)**

Rozporządzenie określa jakie działania mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco: ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawione zostały również kierunki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. W § 4 zostało umieszczone kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. z 2004 poz. 1304, nr 124 ze zm.)**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia. Wniosek o przyznanie odznaki przedstawia się ministrowi za pośrednictwem Generalnego Konserwatora Zabytków, który sprawdza, czy wniosek spełnia wymagania formalne. Odznaka jest dwustopniowa złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89 poz. 510)**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy bądź wielokrotny stały lub czasowy wywóz zabytków za granicę. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków lub Dyrektor Biblioteki Narodowej przy udziale właściwych biegłych i przy użyciu specjalistycznych urządzeń. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków**

oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019 poz. 1886)

Rozporządzenie określa nowe rubryki w karcie ewidencyjnej zabytku archeologicznego lądowego oraz zabytku archeologicznego podwodnego morskiego, przedstawiając również nowy wzór karty ewidencyjnej. Określa postępowanie w przypadku stwierdzenia konieczności zastąpienia niezgodnych ze stanem faktycznym lub prawnym danych zawartych w karcie ewidencyjnej zabytku włączonej do wojewódzkiej jak i gminnej ewidencji zabytków. Zawiera wzory: Karty ewidencyjnej zabytku archeologicznego lądowego, karty ewidencyjnej zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego, karty ewidencyjnej zabytku archeologicznego podwodnego morskiego oraz karty adresowej zabytku.

Procedury uzyskiwania pozwoleń na prace przy zabytkach:

Prowadzenie prac remontowych lub budowlanych przy obiekcie zabytkowym wymaga szeregu uzgodnień oraz uzyskania wymaganych prawem pozwoleń i opinii od odpowiedniego Urzędu Ochrony Zabytków. Art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymienia katalog prac przy zabytkach wymagających uzyskania pozwolenia. Uzyskanie pozwolenia na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego. Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków, praktycznie wszystkie prace budowlane przy nim, w tym remontowe, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę. Załącznikami do wniosku o wydanie pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych jest projekt budowlany, jego część w zakresie niezbędnym do oceny wpływu planowanych robót budowlanych na zabytek albo program robót budowlanych oraz dokument potwierdzający posiadanie przez wnioskodawcę tytułu prawnego do korzystania z zabytku, uprawniającego do występowania z tym wnioskiem.

Prace remontowe przy zabytkach oraz na obszarach objętych ochroną konserwatorską na podstawie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania

przestrzennego wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wniosek składany jest do miejscowego organu budowlanego.

Zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, na ternie niewpisanym do rejestru zabytków w przypadku remontu lub przebudowy wymagane jest uzyskanie pozwolenia na budowę lub zgłoszenie w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego. Pozwolenie na budowę jest wydawane w uzgodnieniu z WKZ. Niezajęcie stanowiska w terminie 30 dni jest jednoznaczne z akceptacją przedłożonych rozwiązań.

Art. 39 ustawy Prawo budowlane zawiera zapis dotyczący pozwolenia na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków. Rozbórka rejestrowego zabytku nieruchomego jest możliwa jedynie po uzyskaniu prawomocnej decyzji o wykreśleniu zabytku z rejestru zabytków, którą może wydać Generalny Konserwator. Przesłanką może być zniszczenie obiektu w stopniu powodującym całkowitą utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Także w przypadku uzyskania nowych ustaleń naukowych, które nie potwierdzą wcześniejszych danych o wartości obiektu, takie skreślenie może mieć miejsce. Pozwolenia na rozbiórkę obiektu budowlanego, który nie jest wpisany do rejestru, a jedynie znajduje się w gminnej ewidencji zabytków wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Niezajęcie stanowiska w terminie 30 dni uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku, elementy wniosku oraz wymagane załączniki określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609 ze zm.).

Pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wymagane jest również przy sprzedaży, zamianie, darowiźnie lub oddaniu w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek. W przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu. Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

4. Uwarunkowania zewnętrzne

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

Rada Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r. przyjęła projekt uchwały w sprawie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022.

Cel główny Programu to: Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań:

1. Optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, podzieloną na wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym oraz wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;
2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami, podzielone na merytoryczne wsparcie działań oraz podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;
3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa, w tym upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości oraz tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Dla zrealizowania tych celów będą prowadzone m.in. szkolenia dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i pracowników służb konserwatorskich, m. in. w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, powołanie Centrum Architektury Drewnianej, którego podstawowym celem będzie dostarczanie wiedzy dotyczącej zasad konserwacji zabytków drewnianych właścicielom, opiekunom i rzemieślnikom zaangażowanym w opiekę nad tego rodzaju obiektami, podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami jak Policja, kampanię społeczno-edukacyjną w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w

dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami, program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego. Głównym realizatorem programu jest państwowa instytucja kultury Narodowy Instytut Dziedzictwa.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta 21 września 2004 r., jej przedłużenie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” zostało przyjęte w 2005 r. Dane dokumenty służą wdrożeniu Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”.

W programie zapisano następujące priorytety i działania:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

W celu realizacji priorytetu założono następujące działania:

- Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;

- Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu realizacji priorytetu założono następujące działania:

- Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

4.1.3 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Przedstawia wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat oraz określa cele i kierunki polityki przestrzennej wraz z planem działań o charakterze prawnym i instytucjonalnym niezbędnym dla jej realizacji. Wskazuje także na zasady i sposób koordynacji publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny.

Zapewnieniem realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest skupienie działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach i na wyodrębnionych terytoriach, w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych. Sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
- Poprawa spójności wewnętrznej kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Zgodnie z zapisem w koncepcji wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie działało na wdrożenie zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyja rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno - przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategiczne cele polityki województwa i powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały określone w następujących dokumentach:

1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 „Innowacyjne Mazowsze”;
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;
3. Regionalny Program dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 ;
4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2018 – 2021;
5. Strategia rozwoju lokalnego powiatu grójeckiego na lata 2004 – 2020;

4.2.1 Dokumenty strategiczne na szczeblu wojewódzkim

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku, uchwalona 28 października 2013 r. została opracowana na podstawie doświadczeń z realizacji poprzednich strategii oraz identyfikacji problemów, które ujawniły się w trakcie poprzedniego i bieżącego okresu programowania Unii Europejskiej. Dokument stanowi odpowiedź na wyzwania, którym powinno sprostać województwo, aby podnieść jakość życia, ograniczyć wykluczenie społeczne i bezrobocie, realizować politykę spójności terytorialnej oraz politykę inteligentnego i zrównoważonego rozwoju. Istotą strategii jest wskazanie celów rozwojowych, których realizacja zapewni utrzymanie trwałego rozwoju. Jednym z sześciu zdefiniowanych celów jest „dziedzictwo kulturowe”. Celem rozwojowym uznano ”Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia”.

Do realizacji celu zostały ustalone następujące kierunki działań:

- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu,
- kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej,

- wspieranie rozwoju sektora kreatywnego,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej SPÓJNOŚĆ,
- upowszechnianie kultury i twórczości.

Drugim dokumentem określającym kierunki rozwoju regionu jest **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego**. W programie zostały ujęte uwarunkowania odnośnie występowania dóbr kultury. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte formami ochrony prawnej oraz elementy dziedzictwa ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych w Planie wskazuje się: obszary i obiekty o istotnym znaczeniu dla województwa mazowieckiego z zakresu ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej oraz określa następujące działania:

- realizacja zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym;
- ochrona regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

Regionalny Program dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 to dokument uwzględniający cele zdefiniowane przez Komisję Europejską oraz odpowiadający na wyzwania regionu w zakresie stymulowania rozwoju społecznego i gospodarczego, w powiązaniu z celami nakreślonymi przez Strategię Europa 2020. Jego głównym celem jest inteligentny, zrównoważony rozwój zwiększający spójność społeczną i terytorialną przy wykorzystaniu potencjału mazowieckiego rynku pracy, stanowi narzędzie realizacji polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. Dokument uwzględnia cele tematyczne zdefiniowane

przez Komisję Europejską oraz odpowiada na zidentyfikowane wyzwania regionu w zakresie stymulowania rozwoju społecznego i gospodarczego, w powiązaniu z celami nakreślonymi przez Strategię Europa 2020. Program zawiera 11 osi priorytetowych, z czego piąta – „Gospodarka przyjazna środowisku” zawiera w trzecim celu szczegółowym „Zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu” odniesienie do dziedzictwa kulturowego Mazowsza.

Działanie 5.3 „Dziedzictwo kulturowe” ma na celu zwiększenie dostępności oraz rozwój zasobów kulturowych regionu, które stanowią ogromny potencjał rozwojowy Mazowsza. Planowane do realizacji w ramach RPO WM 2014-2020 prace modernizacyjne i renowacyjne, mają przyczynić się do zahamowania procesu degradacji obiektów zabytkowych, nadania im nowych funkcji oraz utrwalenia ich historycznych i artystycznych walorów, pozwalając na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Działania te mają stać się motorem wzrostu atrakcyjności regionu, sprzyjać podnoszeniu regionalnego potencjału turystycznego, co z kolei będzie się przekładać na pobudzenie wzrostu gospodarczego Mazowsza. W ramach celu szczegółowego „Zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu” zaplanowane do realizacji są, w szczególności, następujące typy projektów:

- wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych;
- poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie.

Prowadzone w ramach priorytetu działania są skoncentrowane na realizacji projektów z zakresu ochrony obiektów zabytkowych ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także na rozwoju zasobów kultury. Planowane do realizacji prace modernizacyjne i renowacyjne, mają przyczynić się do zahamowania procesu degradacji obiektów zabytkowych, nadania im nowych funkcji oraz utrwalenia ich historycznych i artystycznych walorów, pozwalając na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego 13 listopada 2018 r. Zgodnie z programem misja jest generalną wartością, do której dążenie jest niezmiennym celem samorządu województwa w perspektywie długoletniej. Misja opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim musi stanowić inspirującą odpowiedź na zdefiniowany generalny problem ochrony dziedzictwa w województwie. Przyjęta misja brzmi: Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.

Realizacja Programu jest monitorowana na poziomie poszczególnych przedsięwzięć, celów strategicznych oraz na poziomie całych obszarów strategicznych.

Monitoring projektów skupia się na trzech aspektach ich realizacji:

- Czy w ramach realizacji zadania powstał produkt, który był opisany w umowie?
- Czy finansowanie przedsięwzięcia było zgodne z umową?
- Czy dotrzymano terminów przewidzianych w umowie?

W ramach programu określono cztery obszary strategiczne:

- Edukacja kształtująca świadomość i postawy;
- Optimalizacja systemu dostępu do środków;
- Skuteczne narzędzia działania;
- Wzmocnienie zasobów wiedzy fachowej.

Ich realizację precyzują poszczególne kierunki działań, co w efekcie umożliwi wykreowanie norm z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika kształtującego rozwój gospodarczy i społeczny regionu.

4.2.2 Dokumenty strategiczne na szczeblu powiatowym

Strategia rozwoju lokalnego powiatu grójeckiego na lata 2004 – 2020 została przyjęta uchwałą Nr XVIII/153/2004 Rady Powiatu Grójeckiego z dnia 20 lipca 2004 r. W ustalonych celach i kierunkach porusza problematykę turystycznego i

rekreacyjnego potencjału powiatu i wskazuje konieczność jego rozwoju. Znaczącą kwestią odnoszącą się do rozwoju sektora turystyki, oświaty, edukacji, kultury, promocji powiatu, jak i walorów kulturowych jest konieczny wzrost przeznaczanych środków z budżetu powiatu. Wskazanie kluczowych dziedzin pośrednio związanych z zasobami dziedzictwa kulturowego będzie bezpośrednio wpływać na konieczność ochrony zabytków, a także możliwości ich adaptacji i wykorzystania drzemącego w nich potencjału.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Na obszarze gminy Jasieniec obowiązuje studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jasieniec przyjęte uchwałą Rady Gminy Jasieniec Nr VIII/61/99 z dnia 25 października 1999 r. Zawiera uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Strategia Rozwoju Gminy Jasieniec na lata 2014-2020 posiada jasno sprecyzowaną misję gminy: Misją gminy Jasieniec jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców oraz zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju wyspecjalizowanego sadownictwa, rolnictwa, przedsiębiorczości oraz turystyki. Gmina dąży do dalszego rozwoju przemysłu przetwórczego i sieci handlowo usługowej, jako rynku zbytu dla produktów rolnych. Misją gminy jest stworzenie dogodnych warunków infrastrukturalnych i ekonomicznych dla inwestorów. Gmina nadal będzie dążyć do poprawy stanu infrastruktury technicznej oraz zwiększenia atrakcyjności jako miejsca pracy, nauki i wypoczynku.

W dwóch z trzech obszarów skoncentrowanych na rozwoju gminy poruszana jest tematyka ochrony i ekspozycji dziedzictwa kulturowego gminy Jasieniec.

Pierwszy Obszar Społeczny posiada cel strategiczny, operacyjny oraz kierunki działań.

Cel strategiczny: 2.1 Wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego.

Cel Operacyjny: 2.1.1 Wzbogacenie i zróżnicowanie oferty działań kulturalno-sportowo – rozrywkowych.

Kierunki działań:

- wspieranie i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego,
- rewitalizacja obiektów gminnych celem stworzenia przestrzeni publicznych służących mieszkańcom,

Drugi Obszar Infrastruktura i Środowisko posiada dwa cele strategiczne, operacyjne oraz kierunki działań.

Cel strategiczny: 3.1 Zachowanie i promocja środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: 3.1.2 Ochrona walorów środowiska przyrodniczego i środowiska kulturowego.

Kierunki działań:

- oznakowanie cennych przyrodniczo i kulturowo obiektów (tablice informacyjne z krótką charakterystyką),
- zapobieganie dewastacji obiektów zabytkowych,
- dbałość o układy ruralistyczne wsi oraz zabytkową architekturę obiektów,
- utrzymywanie niezaburzonych osi widokowych na kompleksy leśne, parki oraz obiekty zabytkowe (unikanie dominant krajobrazowych oraz elementów psujących walory widokowo krajobrazowe).

Cel strategiczny: 3.3 Budowa, rozbudowa i modernizacja zintegrowanej infrastruktury technicznej.

Cel operacyjny: 3.3.2 Wspieranie działań w zakresie renowacji i ochrony obiektów zabytkowych.

Kierunki działań:

- aktualizacja i realizacja programu opieki nad zabytkami gminnymi, w tym Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ),
- pozyskiwanie środków finansowych na renowację zabytkowych obiektów,
- współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie ochrony obiektów zabytkowych,
- poprawa stanu zabytków znajdujących się na terenie gminy,

- podejmowanie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności zabytków oraz ich promocja,
- podejmowanie wspólnych działań z właścicielami zabytków w celu zwiększenia ochrony.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturalnego gminy

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie datowane są na schyłek epoki brązu (800-500 lat p.n.e.), ich ślady znaleziono w dzisiejszej wsi Gośniewice nad rzeką Kraską. Stanowiska archeologiczne znajdują się również w miejscowościach: Olszany, Gniejewice, Wierzchowina, Łychowska Wola, Jasieniec, Miedzechów, Bronisławów, Ryszki, Warpęsy, Osiny, Boglewice, Wola Boglewska, Zbrosza Duża, Kozięgłowy, Leżne i Turowice.

Według dawnych podań ludowych pierwotna nazwa wsi Jasieniec - Jesioniec pochodzi od boru jesionowego, który występował na danym terenie. Według drugiej legendy nazwa Jasieniec wywodzi się od osiadłego tu legendarnego rycerza Jasienia, który za zasługi wojenne został obdarowany ziemią.

Pierwsze wzmianki o wsi Jasieniec zanotowano w roku 1239, natomiast powstanie parafii Jasieniec datuje się na wiek XIII (ok. roku 1208). Protokół powizytacyjny biskupa Wawrzyńca Gorlickiego z 1603 r. wymienia kościół parafialny pw. Zesłania Ducha Św. Kościół był modrzewiową świątynią w dobrym stanie ufundowana w wieku XII. Należał do dekanatu grójeckiego i był ośrodkiem rozległej parafii o około 30 wsiach. Plebania była bogato uposażona w role, łąki i liczne dziesięciny. Już przed 1555 r. istniała odrębnie ufundowana altaria, którą stworzyli patroni – Oczesalscy i Warpążowie.

W XVI w. do parafii Jasieniec należało aż 19 wsi szlachty folwarcznej i 8 wsi szlachty zagrodowej. Po pożarze pierwszej świątyni, wzniesiono kolejną drewnianą budowlę, wyświęcając ją w 1603 r. i ofiarowując Duchowi Świętemu. W 1540 r. do parafii należało 21 wsi, a w 1616 r. stanowiła religijne centrum dla 27 miejscowości okolicznych. Była drugą co do wielkości parafią w regionie tuż po parafii grójeckiej.

W 1656 r. w czasie potopu szwedzkiego po bitwie w okolicy Warki, wojska polskie pod dowództwem hetmana Stefana Czarneckiego pokonały armię szwedzką. Wycofujący się Szwedzi spalili drugi drewniany kościół w Jasieńcu. Na miejscu spalonego kościoła została wybudowana drewniana kaplica, która przetrwała dziewięćdziesiąt siedem lat.

Kościół Zesłania Ducha Świętego w Jasieńcu (1923 r.)

Fot. www.mazowieckie.fotopolska.eu

Obecną świątynię zbudowano w latach 1740-1747 według projektu architekta królewskiego Jakuba Fontany, z pochodzenia Włocha. Fundatorem był gen. wojsk polskich, kasztelan ciechanowski Władysław Grzegorzewski, który był właścicielem 3 dworów w: Częstoniewie, Falęcinie i Zbroszy Dużej.

Na pobliskich terenach zamieszkiwały rody m.in. Jasieńczyków, Łychowskich (herbu Jasieńczyk), Falęckich, od których nazwisk zostały utworzone nazwy istniejących wsi. Sam Jasieniec miał wielu właścicieli m.in. Stanisława Jasienieckiego, Ewę z Okęckich Łuszczewską, Ignacego Łuszczewskiego, Justynę Katarzynę Karczewską z Łuszczewskich drugie voto Domańska, Jakuba Domańskiego, Antoniego

Domańskiego, Barbarę z Pruszkowskich Domańską, Zygmunta Domańskiego, Henryka Jarnatowskiego.

Na początku 1867 r. w Jasieńcu zawiązała się spółka akcyjna mająca na celu zbudowanie fabryki cukru. Do spółki przystąpiło 16 najbogatszych właścicieli ziemskich z byłej ziemi czerskiej. Nowo utworzona spółka kupiła od ówczesnego właściciela Jasieńca Antoniego Domańskiego 30 morgów i 185 prętów gruntu. Inwestycja przyczyniła się do zmiany szlaków komunikacyjnych w okolicy – łącząc większe majątki traktem grójecko – wareckim oraz do budowy kolejki wąskotorowej. Cennymi pamiątkami po ówczesnych czasach są zachowane do dziś zabytkowe budynki cukrowni, a także zespoły dworskie i pałacowo-parkowe w Boglewicach, Jasieńcu, Kurczowej Wsi, Łychowskiej Woli, Rytomoczydłach, Turowicach, Warpęsach i Woli Boglewskiej stanowiące o bogatej historii całego regionu.

Mogiła powstańcza w Gołębiewie

Fot. Archiwum UG Jasieniec

Na terenie gminy można znaleźć też ślady powstania styczniowego. 18 maja 1863 r. w Gołębiewie oddział powstańczy majora Władysława Grabowskiego stoczył bitwę z

regularnym wojskiem carskim dowodzonym przez gen. Mikołaja Meller-Zakomelskiego. W bitwie zginęło ponad 30 powstańców, a 180 dostało się do niewoli. Pamiątkę tych wydarzeń stanowi mogiła powstańcza w okolicach wsi Gołębiów stanowiąca miejsce pamięci narodowej.

Festiwal Owoców w Jasieńcu 2019 r.

Fot. Szymon Woźniak

Tradycje sadownicze regionu sięgają co najmniej XVI wieku, tj. okresu panowania Zygmunta Starego i królowej Bony Sforzy, która w 1545 r. otrzymała duże połacie ziemi na tym terenie. Dzięki jej staraniom w powiecie grójeckim było wówczas kilkakrotnie więcej sadów dworskich niż w powiatach ościennych. Od tego czasu sadownictwo bardzo prężnie się rozwijało. Dużą rolę w promowaniu jabłek odegrali duchowni, którzy w swoich dobrach zajmowali się uprawą jabłoni i propagowaniem wiedzy sadowniczej. W 1918 r. powstała na tym terenie pierwsza w Polsce przechowalnia owoców umożliwiająca sprzedaż jabłek także w miesiącach zimowych. Dynamiczny rozwój sadownictwa wkroczył na te tereny wraz z mechanizacją rolnictwa po II Wojnie Światowej.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Według ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. krajobrazem kulturowym jest przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy danego obszaru oddziałuje na wzrost tożsamości lokalnej i regionalnej oraz odzwierciedla jego historię i związek działalności ludzkiej z przyrodą. Cechą krajobrazu kulturowego jest jego ciągła ewolucja. Zarządzanie krajobrazem powinno być planowe z uwzględnieniem profesjonalnie opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których ograniczy się rozproszoną zabudowę, zachowa się tradycyjny układ pól, ochronę terenów cennych przyrodniczo oraz obiektów historycznych z wyeksponowaniem tych najwartościowszych np. poprzez nienaruszania ich historycznego otoczenia i wskazywania osi i przestrzeni widokowych oraz dostosowanie nowych inwestycji do charakteru gminy.

Gmina Jasieniec jest gminą wiejską znajdującą się w centralnej części województwa mazowieckiego i jedną z 6 gmin wiejskich wchodzących w skład powiatu grójeckiego.

Administracyjnie graniczy z następującymi gminami:

- od północy z Gminą Grójec i Gminą Chynów;
- od wschodu z Gminą Warka;
- od południa z Gminą Promna (powiat białobrzeski);
- od zachodu z Gminą Belsk Duży i Gminą Goszczyn.

Gmina Jasieniec w porównaniu do 10 gmin znajdujących się w powiecie jest na 7 pozycji pod względem wielkości. Głównie miejsca użyteczności publicznej takie jak budynek administracji samorządowej, instytucje i obiekty użyteczności publicznej: placówki oświaty, służby zdrowia, kultury i sportu oraz inne obiekty i usługi znajdują się w miejscowości Jasieniec. W skład gminy wchodzi 36 miejscowości tworzących 31 sołectw, które mają na celu pomoc organom w działalności gminnej. Gmina w swoich granicach administracyjnych obejmuje sołectwa: Alfonsowo, Boglewice, Bronisławów, Czachów, Franciszków, Gniejewice, Gołębiów, Gośniewice, Ignaców, Jasieniec, Koziegłowy, Kurczowa Wieś, Leżne, Łychowska Wola, Łychów,

Miedzechów, Miedzechów Nowy, Olszany, Orzechowo, Osiny, Przydróżek, Ryszki, Rytmoczydła, Stefanków, Turowice, Turowice Kolonia, Tworki, Warpęsy, Wierzchowina, Wola Boglewska, Zbrosza Duża.

Największe z nich to: Jasieniec, Boglewice, Gośniewice i Zbrosza Duża.

Gmina Jasieniec w 2019 r. była zamieszkała przez 5360 mieszkańców, z czego 50,17% stanowili mężczyźni.

Ludność gminy można podzielić na 3 grupy:

- w wieku przedprodukcyjnym – 22,2 %;
- w wieku produkcyjnym – 57,5 %;
- w wieku poprodukcyjnym – 20,3 %.

W 2019 r. na terenie gminy było wybudowanych 70,05 km. zbiorczej sieci wodociągowej oraz 20,08 km. zbiorczej sieci kanalizacyjnej. W gminie Jasieniec w 2019 r. znajdowały się 1 573 budynki mieszkalne, z czego 782 budynki podłączone do sieci wodociągowej oraz 254 budynki przyłączone do zbiorczej sieci kanalizacyjnej. Teren gminy jest w ok. 83% pokryty użytkami rolnymi, w 14,33% lasami, a ok. 2% całkowitej powierzchni stanowią grunty zabudowane i zurbanizowane. Ze względu na korzystne warunki klimatyczno-glebowe oraz średni stopień pokrycia lasami główną funkcją gminy jest rolnictwo ze specjalizacją sadowniczą. Z istniejącą tradycją gospodarki rolnej w tym rejonie związany jest drobny przemysł przetwórczy, przede wszystkim związany z obsługą rolnictwa oraz przetwórstwem rolno-spożywczym. Istotną funkcję spełnia również mała oraz średnia przedsiębiorczość. Na terenie gminy uprawiane są słynne jabłka wywodzące się z rejonu grójeckiego, które dzięki szczególnemu mikroklimatowi oraz odpowiednim dla jabłoni glebom zawdzięczają swoje niepowtarzalne cechy.

Często spotykane w krajobrazie gminy są kapliczki i krzyże przydrożne. Największą ilość stanowią krzyże drewniane ustawione na rozdrożach lub kamienne ustawione na postumentach schodkowych kamiennych o prostej formie i bryle geometrycznej.

Niektóre kapliczki są odnowione, a ich konserwacją, porządkowaniem i dekoracją zajmują się najczęściej mieszkańcy poszczególnych miejscowości.

Na walory krajoznawcze składa się również przyroda, która jest atutem i atrakcją danego obszaru. Niezwykle cennym zespołem przyrodniczym, będącym częścią dziedzictwa kulturowego gminy, są dwa zespoły parkowo-pałacowe położone w obrębie rzeki Kraski na granicy dwóch wsi: Jasieniec i Warpęsy oraz tereny leśne z niewielkimi zbiornikami wodnymi, zespół trzech stawów w Jasieńcu, zespół stawów i zalesień otaczający dwór w Warpęsach oraz rozległe łąki w dolinie rzeki Kraski.

W gminie znajduje się 8 zespołów parkowo-pałacowych i dworskich o wartościach zabytkowych i historycznych. Są to pałace i dwory w otoczeniu parków w: Boglewicach, Jasieńcu, Kurczowej Wsi, Rytomoczydłach, Turowicach, Warpęsach, Łychowskiej Woli i Woli Boglewskiej.

Największy powierzchniowo – ponad 15 ha – jest park w Warpęsach. Wartością historyczną i symboliczną są również miejsca pamięci narodowej związane z martyrologią narodu polskiego w czasie powstania styczniowego oraz I i II Wojny Światowej. Dodatkowymi atrakcjami kulturowymi są przydrożne kapliczki, obiekty zabudowy przemysłowej dawnej cukrowni „Czersk”, lasy rozciągające się od Boglewic do Rytomoczydł. Na terenie gminy zarejestrowano osiem pomników przyrody, w tym 5 okazów dębu szypułkowego i buk pospolity w Łychowskiej Woli, jesion wyniosły w Warpęsach i modrzew polski w Woli Boglewskiej.

Zagrożeniem dla tradycyjnego krajobrazu oraz utrzymania lokalnego charakteru miejscowej architektury i budownictwa jest potrzeba dostosowania do obecnych norm i potrzeb. Zabytkowe obiekty, zwłaszcza należące do dworów, utraciły swój charakter poprzez dostosowanie ich do pełnienia innych funkcji – mieszkalnych, usługowych. Modernizacje budynków często polegały na zmianie konstrukcji, przebudowie, nadbudowie, co doprowadziło do zniekształcania formy architektonicznej; wymianie okien i drzwi, co prowadziło do likwidacji detali architektonicznych; montażu nowoczesnych urządzeń, itp. Liczne szkody w tradycyjnej zabudowie przyniosło również zaprzestanie użytkowania, a co za tym idzie niszczenie i dewastację obiektów.

5.2.3 Zabytkowe nieruchomości na terenie gminy

Zgodnie z art. 6, ust. 1, pkt 1 ustawy, zabytkami nieruchomymi będą w szczególności: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Do obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków należą: dwory, parki podworskie, kościoły wraz z otoczeniem, kapliczki przydrożne i cmentarze. Część z tych obiektów wpisanych jest do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego. Są to dwory i pałace oraz parki podworskie, kościoły i cmentarz. W gminie znajduje się również 70 zabytków archeologicznych, będących przeważnie śladami osadnictwa i cmentarzysk. Karty adresowe poszczególnych obiektów znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Mazowieckiego znajdują się również w Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Jasieniec, która stanowi podstawę sporządzenia niniejszego opracowania.

Do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego wpisane są następujące zabytki architektoniczne znajdujące się na terenie gminy Jasieniec:

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Nr z rejestru
1.	Boglewice	Cmentarz rzymsko-katolicki	2 połowa XIX w.	476/A z 05.11.1991
2.		Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego	1900-1908 r.	286/A z 04.03.1985
3.		Zespół pałacowy: - pałac - park	2 połowa XIX w.	31/A z 25.04.1980 i z 26.02.2014 1165/a/75 z 22.05.1975
4.	Gołębiów	Kaplica	2 połowa XIX w.	2/A z 14.02.1977
5.	Jasieniec	Kościół parafialny p.w. Świętego Ducha	1740-1747 r.	351/A/62 z 2.02.1962 oraz 73/A z 9.03.1981
6.		Pałac	poł. XIX w.	1169/A z 22.05.1975 oraz 97/A z 18.03.1981
7.		Park	XIX w.	12/A z 15.12.1978
8.	Kurczowa Wieś	Zespół dworski: - dwór - park - folwark	XIX/XX w.	544/A/95 z 6.05.1995

9.	Łychowska Wola	Zespół dworski: - dwór - park	2 poł. XIX w.	4/A z 15.12.1978
10.	Rytomoczydła	Zespół dworski: - dwór - park	1 poł. XIX w.	481/62 z 23.03.1962 14/A/78 z 15.12.1978 i z 4.03.1997
11.	Turowice	Zespół dworski: - dwór - park	XIX w.	705/A/62 z 3.05.1962 oraz 11/A z 15.12.1978
12.	Warpęsy	Zespół pałacowy: - pałac - park	poł. XIX w.	272/A z 7.06.1984
13.	Wola Boglewska	Zespół dworski: - dwór - park	poł. XIX w.	1175/A/75 z 22.05.1975 oraz 208/A z 14.04.1983

Opis zabytków architektonicznych znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Mazowieckiego:

BOGLEWICE

Cmentarz rzymsko-katolicki

Mauzoleum Bersonów na cmentarzu parafialnym w Boglewiczach

Fot. Agata Skarzyńska

Na cmentarzu rzymsko-katolickim w Boglewiczach znajduje się wiele zabytkowych mogił najczęściej z kamienia (piaskowca) w rozmaitych formach (płyt, katakumb, ołtarzy, itp.). Najokazalszym grobem jest mauzoleum rodziny Bersonów usytuowane na osi wejścia na cmentarz – najwyższy pomnik, ogrodzony, obsadzony świerkami. W innej części cmentarza znajduje się miejsce pamięci narodowej poświęcone poległym za wolność w czasie II wojny światowej. Cmentarz w Boglewiczach zajmuje teren ok. 1 ha. Obecnie zabytek znajduje się w stanie dobrym.

Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego

Kościół parafialny w Boglewiczach

Fot. Agata Skarzyńska

Kościół powstał w latach 1900-1908, w 1928 r. dobudowano wieżę. Wybudowany w stylu neogotyckim, według projektu Konstantego Wojciechowskiego. Usytuowany w zamknięciu ulicy wiejskiej, na jednej osi z pałacem położonym w zachodniej części wsi. Kościół jest murowany, z czerwonej cegły, rozplanowany w układzie krzyżowym. Pokrycie dachu stanowi blacha stalowa, miedziowana. Teren ogrodzony jest ceglany murkiem z żeliwnym płotkiem pomiędzy słupkami oraz bramą i furtkami. Historia parafii sięga prawdopodobnie 1400 r., ale najstarszy dokument datowany na 1538 r. Mówi on o wybudowaniu przez rodzinę Boglewskich drewnianego kościoła, istniejącego do 1702 r. Kolejny, również drewniany przetrwał do 1782 r., kiedy to wybudowano trzeci, z fundacji Izabeli Kicińskiej. Kolejnym kościołem jest ten istniejący do dziś. Obecnie zabytek znajduje się w stanie dobrym.

Pałac i park

Pałac w Boglewicach

fot. Foto Archiwum Pałac Boglewice

Pałac z II połowy XIX w., zbudowany dla rodziny Bersonów, dotrwał do 1939 r. jako majątek rodowy. Projekt pałacu w stylu neorenesansowym wykonany został prawdopodobnie przez Zygmunta Gorgolewskiego. Wokół pałacu urządzono ogród: wykonano staw, usypano wzgórek oraz dokonano nasadzeń, w tym wielu drzew egzotycznych. Park ma powierzchnię 5,92 ha. W latach okupacji niemieckiej majątek stanowił schronienie dla ukrywających się tam członków oporu. Po wojnie w Pałacu mieściła się szkoła ogrodnicza i mieszkania dla nauczycieli, a od 1960 r. Pałac był w posiadaniu Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej wykorzystującej obiekt na cele biurowo-mieszkalne. Pałac i park są odrestaurowane, od 2017 r. w pełni użytkowane. Właściciel przeznacza je na wydarzenia kulturalne, plenery malarskie, zajęcia dla dzieci, imprezy okolicznościowe oraz sesje zdjęciowe. Obecnie zabytek znajduje się w stanie bardzo dobrym.

GOŁĘBIÓW

Kaplica

Kaplica grobowa Gąsiorowskich

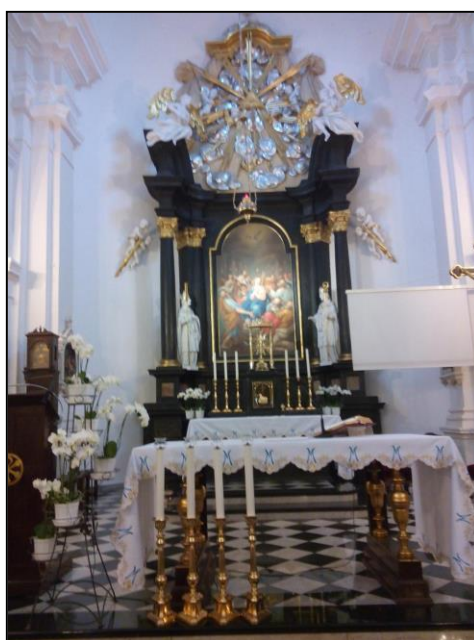
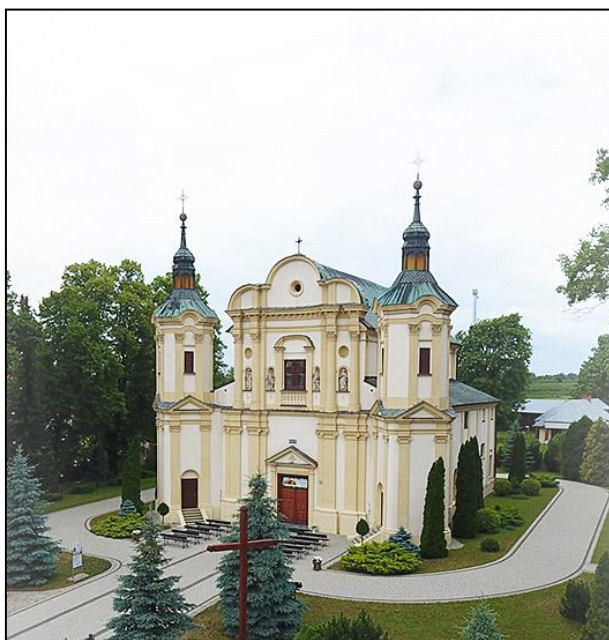
Fot. www.zabytek.pl

Kaplica położona jest poza wsią, wśród pól w kępie drzew. Datowana jest na II połowę XIX w., prosta w formie, na planie kwadratu, w stylu neoklasycystycznym, z kolumnami na każdym boku. Murowana z cegły, tynkowana. Kubatura obiektu to 1070 m³. Na zewnątrz stan obiektu jest dobry, wewnątrz zdewastowana. Przy kaplicy znajdują się groby zmarłych około 1850 r. na cholerę (nie ma śladu w terenie). Właścicielem obiektu jest parafia rzymsko-katolicka w Boglewiczach. Obecny stan zachowania zabytku można określić jako zaniedbany.

JASIENIEC

Kościół parafialny p.w. Zesłania Ducha Św.

Kościół parafialny p.w. Zesłania Ducha Św.

Fot. www.parafiaństw-jasieniec.pl

Fot. www.eutw.edu.pl

Kościół został wybudowany w latach 1747-54, według projektu architekta Jakuba Fontany. Reprezentuje styl późnobarokowy. Był remontowany w latach: 1849, 1857, 1903, 1917, 1947, 1967, 2011. Kościół jest murowany z cegły, tynkowany. Zrealizowany na planie prostokąta z dwiema wieżami w narożach i dobudowaną zakrystią od zachodu. Dach kościoła jest dwuspadowy, kryty blachą, hełmy na wieżach barokowe, zwieńczone kulami i krzyżami. Kościół usytuowany jest w pobliżu drogi Grójec - Warka, poprzedzony owalnym podjazdem z klombem i figurą Najświętszej Marii Panny. Plac kościelny jest ogrodzony od frontu metalowym płotem, a z boków murem. Na placu zachowały się nagrobki z dawnego cmentarza przykościelnego. Obecny stan zachowania zabytku jest bardzo dobry.

Pałac i park

Pałac w Jasieńcu

Fot. www.polskiezabytki.pl

Pałac zbudowano w II połowie XVIII w. w stylu późnobarokowym. Należał do Antoniego Okęckiego, następnie Czerskich i Domańskich. Dla tej ostatniej rodziny został przebudowany w połowie XIX w. na styl neorenesansowy. Dwór jest murowany z cegły, tynkowany, piętrowy, na planie prostokąta. Dach czterospadowy, niski, kryty blachą. Wokół pałacu rozłożony był folwark oraz oficyny. W chwili obecnej w dużej mierze utraciły one swój charakter na skutek wielu zmian dostosowawczych do pełnienia innych funkcji. Park wokół pałacu ma powierzchnię 1,09 ha, w tym 0,20 ha zajmują stawy. Obecnie są to pozostałości parku z okazałym starodrzewem oraz odnowionymi stawami i najbliższym terenem wokół nich. Właścicielem zespołu jest osoba prywatna, obecnie obiekt jest w trakcie remontu.

KURCZOWA WIEŚ

Zespół dworski: dwór, park, folwark

Dwór w Kurczowej Wsi

Fot. www.polskiezabytki.pl

Fot. Agata Skarzyńska

Dwór zbudowany w latach 20-30 XX w. zapewne dla Zygmunta Racięckiego, właściciela dóbr od 1909 r. Wzniesiony został na planie prostokąta, drewniany, otynkowany, na fundamencie z cegły. To parterowy, podpiwniczony budynek, z mieszkalnym poddaszem. Wejście z czterokolumnowym portykiem tokańskim podtrzymującym balkon. Dwór otoczony jest parkiem o powierzchni 3,35 ha, a na sąsiedniej działce znajduje się ok. 15-arowy staw. Całość stanowi własność prywatną, obecnie dwór w trakcie remontu.

ŁYCHOWSKA WOLA

Zespół dworski: dwór i park

Dwór w Łychowskiej Woli

Fot. www.polskiezabytki.pl

Pierwszymi właścicielami Łychowskiej Woli byli Bersonowie, a następnie Niwińscy, którzy sprzedali ją przed 1914 r. Władysławowi Markowskiemu i Stanisławowi Taborskiemu. Dwór wybudowany w II połowie XIX w. tradycyjnie na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, jednotraktowy, w części centralnej wysunięty ganek zabudowany, zwieńczony tympanonem, dach dwuspadowy. Ganek ozdobiony elementami architektonicznymi: półkolumny, półkoliście zakończone okna i drzwi wejściowe, gzyms. Powierzchnia parku wynosi 6,48 ha, w tym 1,59 ha wód. Przed dworem znajdował się klomb z objazdem, do którego wiodła aleja od bramy. Za dworem niegdyś był sad, a w części południowej są dwa stawy. W parku znajduje się siedem pomników przyrody, nie zachowały się jednak klomb, sad czy warzywnik. Dwór wraz z parkiem stanowi własność prywatną. Stan zachowania zabytków jest bardzo dobry.

RYTOMOCZYDŁA

Zespół dworski: dwór i park

Dwór w Rytomoczydłach

Fot. www.polskiezabytki.pl

Dworek rodziny Radzimirskich został wybudowany w I połowie XIX w. na miejscu dawnego, drewnianego. Budynek w stylu klasycystycznym wybudowany jest tradycyjnie na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, jednotraktowy, posiada czterokolumnowy portyk z trójkątnym szczytem. Park w nieregularnym kształcie zajmuje powierzchnię ok. 2 ha i jest zdziczały. Przeważają w nim gatunki rodzime tj.: lipy drobnolistne i klony pospolite. Dawniej przed dworkiem usytuowany był okazały klomb z objazdem wokół. Zachowana część zabudowań folwarcznych. Całość stanowi własność prywatną. Obecnie stan zachowania budynku jest zaniedbany.

TUROWICE

Zespół dworski: dwór i park

Dwór w Turowicach przed i po remoncie

Fot. www.polskiezabytki.pl

Fot. Agata Skarzyńska

Dwór pochodzi z ok. 1840 r. Wybudowany przez Wincentego Zielińskiego na miejscu dawnego majątku. Jest to obiekt drewniany (obecnie otynkowany), jednokondygnacyjny, z dobudowanym w okresie późniejszym dwukondygnacyjnym murowanym zajazdem. W części pierwotnej wejście stanowi drewniany portyk wsparty na czterech kolumnach toskańskich z murowanymi cokołami. Od strony południowej znajduje się obszerny taras otoczony murkiem z kolumnkami, zadaszony okrągłym daszkiem wspartym na 6 kolumnach. Dach trójspadowy, a w części dobudowanej czterospadowy. Zespół parkowy ma powierzchnię 2,58 ha. Rosną tu sosny czarne, żywotniki, świerki, orzech włoski. Na skraju parku znajduje się ok. 30 arowy staw. W 1959 r. na terenie parku wzniesiono modrzewiową bibliotekę – jeden z pierwszych budynków o takim przeznaczeniu na Mazowszu. Budynek ten nie przetrwał do naszych czasów. Posiadłość znajduje się w rękach prywatnych. Obecnie stan zachowania budynku jest bardzo dobry.

WARPĘSY

Zespół dworski: dwór i park

Dwór w Warpęsach

Fot. www.polskiezabytki.pl

Dwór z połowy XIX wieku, rozbudowany w 1900 r. Murowany z cegły, tynkowany, częściowo jednokondygnacyjny, część poprzeczna dwukondygnacyjna. W części bocznej dwukondygnacyjna okrągła wieża, dość szeroka. Dekoracyjny ryzalit pod dachem, dach dwuspadowy, okna częściowo zakończone półkoliście, dekoracje architektoniczne: półkolumny i obramowanie okien. Obecnie nieużytkowany. Park wokół dworu okazały o powierzchni 15,25 ha, z zachowanym starodrzewem, obecnie zaniedbany. Właścicielem jest osoba prywatna. Obecnie stan zachowania budynku jest zły.

WOLA BOGLEWSKA

Zespół dworski: dwór i park

Pałac w Woli Boglewskiej

Fot. www.polskiezabytki.pl

Fot. Szymon Woźniak

Pałac wybudowany w 1900 dla rodziny Teofila i Eugenii Kępalskich według projektu Apoloniusza Pawła Nieniewskiego. Utrzymany jest w stylu neorenesansowym z elementami dekoracji secesyjnej – cechą charakterystyczną są liczne ryzality, różnej wielkości na elewacji budynku. Bryła pałacu jest rozczłonkowana, z dwiema wieżami, portykiem wspartym na kolumnach, tworzącym taras na piętrze, z tarasem do strony parku. Część okien zakończona półkoliście. Na elewacji boniowanie. Na dachu i wieżyczkach dekoracyjne formy wazonowate. Od ogrodu portyk z filarami, kolumnami w stylu jońskim i piętrowym tarasem. Południowa, czworoboczna wieża widokowa zdobiona hełmem w secesyjną kratę. Druga, wschodnia mieści klatkę schodową. Wnętrze dwutraktowe z przedsionkiem, hallem i klatką schodową umieszczoną na osi. Obiekt zniszczony poprzez użytkowanie powojenne – szpital, a potem szkoła podstawowa. Park ma powierzchnię 5,31 ha, jest rozległy, zaniedbany, z cennym starodrzewem (jeden pomnik przyrody). Na mocy dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nieruchomość została przejęta na rzecz Skarbu Państwa. Obecnie całość jest własnością Gminy Jasieniec.

Zły stan zachowania budynku jest spowodowany trwającymi od ponad 20 lat roszczeniami spadkobierców byłych właścicieli dóbr Woli Boglewskiej, które uniemożliwiają sprzedaż obiektu, z kolei remont obiektu byłby bardzo dużym obciążeniem dla budżetu gminy.

Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego są w różnym stanie technicznym. Pałace i dwory poza pałacem w Woli Boglewskiej znajdują się w rękach prywatnych. Część z nich została gruntownie odnowiona, w trakcie remontu obecnie znajdują się Dwór w Kurczowej Wsi oraz Pałac w Jasieńcu.

Na kartach adresowych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków znajduje się szereg obiektów z terenu gminy Jasieniec. Karty zostały wykonane w drugiej połowie lat 70-tych i pierwszej połowie lat 80-tych XX-ego w. Stan wielu znajdujących się na nich obiektów już wówczas nie był najlepszy, większość z nich to domy mieszkalne lub zabudowa gospodarcza. Pełna ewidencja zabytków nieruchomych na terenie gminy Jasieniec w formie kart adresowych zabytków stanowi oddzielny dokument.

W Ewidencji znajdują się poza w/w:

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Stan zachowania zabytku
1.	Boglewice	kapliczka przydrożna, żeliwna 1932 r.	zaniedbany
2.		ogrodzenie kościoła, mur. pocz. XX w.	zaniedbany
3.		plebania, mur. przed 1908 r.	zaniedbany
4.		ogrodzenie pałacu, mur. 1. 60 – XIX w.	bardzo dobry
5.		obory, ob. magazyny, mur. po 1900 r.	dobry
6.		kapliczka przydrożna, mur. cegła, p. XX w.	dobry
7.		kapliczka narożna w murze, mur. cegła pół. XIX w.	zaniedbany
8.		kapliczka przydrożna, mur. cegła, tynk, 1 pół. XIX w.	bardzo dobry
9.		figura NMP na mur. cokole, poł. XX w.	dobry

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Stan zachowania zabytku
10.	Gołębiów	miejsce pamięci narodowej – powstanie 1863 r.	dobry
11.	Jasieniec	cmentarz rzymsko-katolicki	dobry
12.		młyn elektryczny, mur. 1935 r.	dobry
13.		cukrownia, mur. 1827 r.	zaniedbany
14.		wozownia przy cukrowni, mur. po 1900 r.	dobry
15.		wartownia przy cukrowni, mur. ok. 1850 r., przebud. 1980 r.	dobry
16.		brama wjazdowa do cukrowni, mur. ok. 1850 r.	zaniedbany
17.		magazyn po cukrowni, mur. 1. 30-te XX w.	dobry
18.		plebania, mur. 1933 r.	bardzo dobry
19.		ogrodzenie kościoła, mur. XIX w.	bardzo dobry
20.		nagrobek „Poległym za Ojczyznę Parafianom” 1914-20, mur. 1927 r.	bardzo dobry
21.		Nagrobek Antoniego Domańskiego właściciela Warpęsów, murowany – 1827 r.	dobry
22.		figura św. Rocha – ok. 1875 r.	dobry
23.		kapliczka mur. ok. 1850 r. przy murze ogrodzenia	bardzo dobry
24.		kapliczka, żeliwna 1907r.	bardzo dobry
25.		dom mieszkalny, mur. ok. 1875 r.	dobry
26.	Kurczowa Wieś	kapliczka przydrożna, cokol mur., cegła, 1873 r.	bardzo dobry
27.	Łychów	kapliczka przydrożna, mur. cegła, tynk. p. XX w.	bardzo dobry
28.	Olszany	kapliczka, mur. cegła, tynk., 1912 r.	dobry
29.	Ryszki	kapliczka, mur. cegła, tynk. p.	dobry

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Stan zachowania zabytku
		XIX w.	
30.	Turowice	stodoła d. dworska, mur. cegła, p. XX w.	trwała ruina
31.	Turowice	dawna stajnia, mur. po 1870 r., kamień ciosany	bardzo dobry
32.		spichlerz, ob. magazyn, mur. 1. 20-te XX w.	dobry
33.		kapliczka NMP, mur. 1873 r.	dobry
34.	Warpęsy	kapliczka, żeliwna - krzyż beton, k. XIX w.	dobry
35.	Wierzchowina	kapliczka przydrożna NMP, mur. cegła, 1 ćw. XX w.	bardzo dobry
36.	Zbrosza Duża	cmentarz rzymsko-katolicki	dobry
37.		kapliczka przydrożna, mur. cegła , 1 ćw. XX w.	dobry

Większość zabytków którą stanowią figury i kapliczki jest okresowo odnawianych, zadbanych i przystrajanych. Opieką zajmują się okoliczni mieszkańcy. Gorszym stanem charakteryzują się budynki i budowle, które wymagają gruntownego remontu i bywają zaniedbane. Część obiektów została przebudowana, często wielokrotnie. Zmiany przeznaczenia budowli, przyczyniły się do utracenia pierwotnego charakteru, np.:

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania
1.	Jasieniec, ul. Warecka 34	stacja kolei wąskotorowej, ob. dom mieszkalny mur. 1917 r.
2.	Jasieniec, ul. Czerska 7	lamus przy cukrowni, mur. po 1900 r.
3.	Jasieniec, ul. Kasztanowa 7	spichlerz, ob. bud. gospodarczy, mur. ok. 1850 r.

4.	Jasieniec, ul. Kasztanowa 5	oficyna przy dworze, ob. dom mieszkalny, mur. 1 pół. XIX w.
5.	Jasieniec, ul. Kasztanowa 7	oficyna przy dworze, mur. pocz. XX w.
6.	Jasieniec	stajnia przy dworze, mur. pocz. XX w., ob. garaże
7.	Jasieniec	spichlerzyk, drew. po pół. XIX w.
8.	Wola Boglewska 56	rządcówka - ob. dom mieszk. drew., ok. 1900 r.

5.2.4 Zabytki ruchome na terenie gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem ruchomym jest „rzecz ruchoma, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”. W myśl art. 6, ust. 1, pkt 2 ww. ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Wpisu do rejestru zabytków ruchomych dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może również wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia,

uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Na terenie gminy Jasieniec zabytkami ruchomymi są obiekty stanowiące wyposażenie kościołów. Ewidencja wykonana dla kościoła pw. Zesłania Ducha Św. w Jasieńcu obejmuje zabytki z zakresu: rzeźby, malarstwa, meblarstwa, złotnictwa, kamieniarki oraz odlewnictwa.

Szczegółowa ewidencja zabytków ruchomych kościoła pw. Zesłania Ducha Św. w Jasieńcu stanowi cz. II Gminnej Ewidencji Zabytków.

Rzeźby znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- chrzcielnica barokowa – drewniana, polichromowana, XVIII w,
- szafka ścienna barok – drewno rzeźbione, XVIII w.
- 3 postaci alegoryczne barokowe – drewno rzeźbione, XVIII w.,
- 2 krucyfiksy barokowe – drewno rzeźbione, XVIII w.,
- ambona barokowa z baldachimem – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- aniołki barokowe (2 szt.) – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- figura św. Piotra neobarokowa – gipsowa, ręcznie modelowana, koniec XIX w.,
- figura św. Pawła neobarokowa – gipsowa, ręcznie modelowana, koniec XIX w.,
- duży krucyfiks gotycki – drewno rzeźbione, polichromowane, XVI w.,
- figura św. Antoniego Padewskiego barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, koniec XVIII w.,
- figura św. Józefa barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, początek XIX w.,
- figura św. Rocha barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- figura św. Jana barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- figura św. Jadwigi barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- figura św. Katarzyny barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,

- figura św. Stanisława barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- figura św. Wojciecha barokowa – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- 2 pary aniołków barokowych - drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- uskrzydłony anioł barokowy – drewno rzeźbione, polichromowane, XVIII w.,
- ołtarz Męki Pańskiej, jednokondygnacyjny, jednoosiowy, późny barok – drewno rzeźbione, polichromowane, początek XIX w.,
- ołtarz Matki Bożej Bolesnej, jednokondygnacyjny, jednoosiowy, późny barok – rzeźbione, polichromowane, początek XIX w.,
- ołtarz św. Rocha, jednokondygnacyjny, jednoosiowy, późny barok – drewno rzeźbione, polichromowane, początek XIX w.,
- ołtarz Świętej Rodziny, jednokondygnacyjny, jednoosiowy, barok – drewno rzeźbione, polichromowane, początek XIX w.,
- ołtarz główny z obrazem „Zesłania Ducha Świętego” – murowany (marmur rzeźbiony i drewno), jednokondygnacyjny, jednoosiowy, barok, 1747-1755 r.,
- organy klasycystyczne, obudowa trójdzielna, drewno, metal, początek XIX w.,

Malarstwo znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- obraz św. Jana Nepomucena, barokowy – olej na płótnie – XVIII w.,
- obraz matki Boskiej Bolesnej, barokowy – deska olej, blach posrebrzana – XVIII w.,
- fragment obrazu Pojmanie Chrystusa, barokowy – olej na płótnie – XVIII w.,
- obraz św. Rocha, barokowy – olej na płótnie – XVIII w.,
- obraz św. Antoniego z Dzieciątkiem, barokowy – na płótnie – XVIII w.,
- obraz Świętej Rodziny, klasycystyczny – olej na płótnie – początek XIX w.,
- obraz Zesłanie Ducha Świętego, barokowy, olej na płótnie, około połowy XVIII w.

Meble znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- 2 szafki barokowe – drewno rzeźbione, XVIII w.,

- konfesjonał barokowym drewniany, z 1772 r.

Złotnictwo znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- puszka pseudo barokowa, srebro złocone, 1898 r.,
- monstrancja barokowa, srebro złocone, trybowane, XIII/XIX w.,
- wieczna lampka neobarokowa, posrebrzana miedź, XIX w.,

Kamieniarstwo znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- tablica nad portalem, klasycystyczna („VTA NOSTRA DOMINI A.D. 1873”), marmurowa płyta, 1837 r.,
- kropielniczka barokowa, miedziana, XVIII w.
- tablica pamiątkowa Eustachego Skarbka Słanki, barokowa z czarnego marmuru, 1754 r.,
- epitafium Justyny Domańskiej, klasycyzm, czarny marmur 1853 r.,
- epitafium Ferreniusza Radyszkiewicza, klasycyzm, czarny marmur 1828 r.,
- epitafium Marcina Stokowskiego, biały marmur, XIX w.,
- epitafium Mieczysława Huby, bezstylowy, biały marmur 1895 r.,
- epitafium Barbary Domańskiej, bezstylowy, biały marmur 1896 r.,
- epitafium Władysława Domańskiego, bezstylowy, biały marmur 1925 r.
- inskrypcja fundacyjna Wł. Grzegorzewskiego na cokole, barokowa z czarnego marmuru, koniec XVIII w.,
- tablica pamiątkowa Wł. Grzegorzewskiego, barokowa z czarnego marmuru, 1755 r.,
- epitafium Mateusza Domańskiego, neobarok-barok, piaskowiec rzeźbiony polichromowany, 1849 r.,
- kropielniczka barokowa, kamienna rzeźbiona, XVIII w.,
- kropielniczka barokowa, czarny marmur rzeźbiony, XVIII w.,

Odlewnictwo znajdujące się w kościele w Jasieńcu:

- 4 lichtarze barokowe, srebrzony mosiądz, XVIII w.,
- lichtarze klasycystyczne, posrebrzana miedź, początek XIX w.,
- krucyfiks stojący neoklasycystyczny, odlew metalowy, początek XIX w..

Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego w Boglewiczach nie posiada szczegółowej ewidencji, choć we wnętrzu tego kościoła znajdują się również zabytki ruchome. Są to między innymi:

- obraz koronacji Najświętszej Marii Panny, ok. XVII w.,
- neogotycka ambona z baldachimem, neogotycki ołtarz drewniany,
- 5 rzeźb w niszach ołtarza głównego,
- posrebrzany krucyfiks,
- 4 lichtarze.

5.2.5 Stanowiska archeologiczne

Zgodnie z zapisem w ustawie stanowiskiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Dziedzictwo archeologiczne jest zjawiskiem nieodnawialnym, nie ma możliwości odtworzenia naruszonego układu warstw. Ochrona dziedzictwa powinna polegać na zachowaniu i braku ingerencji w stanowiska archeologiczne oraz zachowanie ich w stanie nienaruszonym. W gminie Jasieniec zgodnie z zapisem w Gminnej Ewidencji Zabytków jest 70 stanowisk archeologicznych, nie oznaczonych w terenie. Stanowiska zostały odkryte na podstawie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, które były realizowane w latach 70-tych i 80-tych XX w. Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych znajdują się w archiwum Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Radomiu. Materiał zabytkowy pochodzący z tych badań przechowywany jest w Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu oraz w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie. Obszary, na których znajdują się dane stanowiska oznaczono w AZD

numerami: 65-65, 65-66, 65-67, 66-65, 66-66 i 67-66. W głównej mierze zachowane ślady to ślady osadnictwa, a reszta to osady i cmentarzyska. Stanowiska pochodzą z okresu średniowiecza i nowożytności oraz kultur: okresu nowożytnego, późnego średniowiecza i łużyckiej. Największa ilość śladów została odkryta w miejscowościach: Boglewice, Gośniewice, Jasieniec, Łychowska Wola, Ryszki, Warpęsy, Wierzchowina oraz Zbrosza Duża. Pierwsze ślady osadnictwa na terenie gminy przewiduje się na 800-500 lat p.n.e. Ślady zostały odnalezione w rejonie dzisiejszej wsi Gośniewice nad rzeką Kraską. Na terenie gminy znaleziono m.in. pozostałości 45 jam gospodarczych, pozostałości konstrukcji budowlanych i narzędzi. Odkryto cmentarzyska z późniejszych okresów oraz tzw. Skarb (odnaleziony na terenie bagiennym) datowany na 500-400 lat p.n.e. Stanowiska archeologiczne znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków nie są zagrożone, ponieważ znajdują się w większości na terenach leśnych lub łąkowo-polnych, w oddaleniu od linii zabudowy poszczególnych miejscowości. W przypadku odnalezienia materiału archeologicznego przy pracach budowlanych wykonawca, zgodnie z art. 32 ustawy zobowiązany jest do wstrzymania wszystkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków oraz niezwłocznie powiadomić właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe - wójta gminy. Zgodnie z przepisami ustawy organ gminy zobowiązany w terminie nie dłuższym niż 3 dni przekazać informację Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, a Konserwator, w terminie 5 dni od dnia otrzymania informacji dokona oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, nakaze przeprowadzenie na koszt inwestora ratunkowych badań archeologicznych. Zgodnie z art. 115 ustawy nie zgłoszenie znaleziska archeologicznego lub narażenie go na zniszczenie bez powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podlega zgodnie karze grzywny.

5.2.6 Dziedzictwo niematerialne

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest celem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej

UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się m.in. w następujących dziedzinach: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Jasieniec wraz z okolicą słynie z sadownictwa, a produkcja owoców jest jednym z elementów kulturotwórczych regionu. Historia sadownictwa w regionie grójeckim sięga połowy XVI w. i czasów królowej Bony. W tym czasie istniały tu sady dworskie i chłopskie. Na przełomie XIX i XX w. zakładano sady handlowe i zaczęto sadzić drzewa owocowe na polach w celu zwiększenia plonów. Przed I wojną światową szerzono wiedzę sadowniczą, zaczęły powstawać kółka rolnicze organizujące kursy, prenumerowano prasę fachową, sprowadzano środki ochrony roślin. W dniu 5 października 2011 r. jabłka grójeckie zostały wpisane do rejestru prowadzonego przez Komisję Europejską jako Chronione Oznaczenie Geograficzne, zostało objętych 27 odmian jabłoni i ich pochodnych, uprawianych na ściśle wyznaczonym terenie województwa mazowieckiego i łódzkiego. Cechuje je wysoki poziom wybarwienia, a ich wygląd uzależniony jest od cech poszczegółnej odmiany. W niektórych przypadkach rumieniec obejmuje aż 95% owocu. Jabłka grójeckie charakteryzują się kwasowością wyższą niż przeciętna o średnio 5% niż jabłka tych samych odmian, uprawianych w innych rejonach.

Organizacjami kultywującymi tradycje związaną z przetwórstwem jabłek są koła gospodyń wiejskich z terenu gminy Jasieniec, które podczas pikników, imprez

okolicznościowych oraz innych uroczystości prezentują wykonane przez siebie potrawy oraz przetwory wykonane z jabłek.

Działania kulturowe na terenie gminy Jasieniec są realizowane przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Jasieńcu, Świetlicę Wiejską oraz szkoły podstawowe w Zbroszy Dużej oraz w Jasieńcu. Jednostki organizują koncerty, teatry, lekcje biblioteczne, wystawy tematyczne, spotkania autorskie, warsztaty rękodzieła, konkursy i inne imprezy kulturalno-oświatowe oraz uroczystości patriotyczne.

Na terenie gminy są organizowane cykliczne imprezy takie jak:

- Piknik rodzinny „Spotkajmy się nad stawami w Jasieńcu”;
- Gminne Spotkanie Świąteczne „Hej, kolędo leć ...”;
- Koncert Pieśni Sakralnej „W hołdzie Janowi Pawłowi II”;
- Uroczyste obchody Święta Niepodległości i bitwy pod Gołębiewem;
- Gminne Mistrzostwa w Warcabach Klasycznych i Szachach;
- Odpusty kościelne.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Mocne strony	Słabe strony
• zachowane zabytki architektury – dwory i pałace, architektura przemysłowa • znaczne walory przyrodnicze • występowanie obiektów zabytkowych i historycznych o wartościach regionalnych • atrakcyjne położenie gminy pod względem komunikacyjnym • występowanie stanowisk archeologicznych • kultywowanie tradycji sadowniczych • działalność kół gospodyń wiejskich, które biorą czynny udział przy organizowaniu imprez i promują produkty regionalne • działalność Biblioteki Publicznej oraz Świetlicy Wiejskiej • organizacja festynów, turniejów i imprez • stworzenie zespołu ludowego	• zły stan techniczny zabytków architektury • niewystarczające środki na opiekę nad zabytkami • brak wyznaczonych turystycznych szlaków pieszych i rowerowych • brak bazy noclegowej i niewykształcona baza turystyczna • toczące się od kilkunastu lat postępowanie administracyjne i sądowe o zwrot zabytku spadkobiercom byłej właścicielki • ograniczona świadomość mieszkańców odnośnie konieczności dbałości i zachowania tradycyjnej zabudowy oraz właściwego odnawiania zabytków architektonicznych • brak oznakowania obiektów zabytkowych

Szanse	Zagrożenia
• tendencje do zmiany funkcji rewitalizowanych dworów i pałaców oraz parków podworskich • edukacja społeczna związana z ochroną i opieką nad zabytkami i budowaniem tożsamości regionalnej	• niedostateczne środki na ochronę i renowację zabytkowych obiektów • pogarszający się stan obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną • trudności w pozyskiwaniu środków

Szanse	Zagrożenia
- współpraca gminy z właścicielami obiektów zabytkowych - oznakowanie zabytków i miejsc pamięci narodowej - pozyskiwanie zewnętrznych środków na prace przy zabytkach - nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację - wzrost roli mediów w popularyzowaniu tematów historycznych oraz tematów dotyczących zabytków i ich ochrony	zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli - zagrożenie klęskami żywiołowymi i katastrofami budowlanymi dla obiektów niepoddawanych remontowi, niewłaściwie użytkowanych i niezabezpieczanych - samowolne działania na zabytkach

7. Założenia programowe

Celem programu, który został opracowany w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniego planu działań zmierzających do zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego w szczególności ukierunkowanego na ochronę zabytków znajdujących się na terenie gminy Jasieniec.

7.1 Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jasieniec na lata 2021-2024

W realizacji celu mają służyć określone zadania w ramach priorytetów:

Priorytet I: Ochrona zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Działania na rzecz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych:
 - realizacja prac remontowo-konserwatorskich przy pałacu w Woli Boglewskiej,
 - kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich przy pałacu w Jasieńcu;
 - kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich przy dworze w Kurczowej Wsi;
 - kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich w budynku dawnego młyna elektrycznego w Jasieńcu.
- Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków: stanowiących własność gminy;
- Zabezpieczenie oraz poprawa stanu zabytków będących własnością gminy;
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy pochodzących ze środków unijnych i budżetu państwa;
- Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków z terenu gminy Jasieniec w tworzeniu wniosków o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych oraz z budżetu państwa.

Sprawowanie właściwej ochrony nad obiektami zabytkowymi

- Realizacja zapisów w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, mająca na celu utrzymanie zrównoważonego krajobrazu kulturowego i przyrodniczego gminy;
- Udzielanie informacji o możliwości złożenia wniosków przez prywatnych właścicieli zabytków;
- Wspomaganie organizacji zajęć o tematyce związanej z zabytkowym zasobem gminy.

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego

- Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zapisów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jasieniec;
- Ochrona ekspozycji obiektów zabytkowych poprzez wprowadzanie odpowiednich ustaleń w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu;
- Umieszczanie zapisów dot. ochrony zabytków w opracowywanych dokumentach gminnych;
- Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków na podstawie dokonywanych przeglądów stanu zachowania i zagospodarowania zabytków.

Zintegrowana ochrona dziedzictwa środowiska przyrodniczego

- Uporządkowanie i zwiększenie estetyki zabytkowych osi widokowych pałac - kościoł w Jasieńcu i Boglewicach poprzez wykonywanie cięć pielęgnacyjnych zieleni, nowego oświetlenia i chodników;
- Rewitalizacja parku pałacowego w Woli Boglewskiej;
- Pielęgnacja zespołów zabytkowej zieleni w Jasieńcu, Boglewicach i Turowicach;
- Konserwacja zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy;
- Pielęgnacja i prace porządkowe miejsc pamięci narodowej na terenie gminy.

Priorytet III: Promocja, popularyzacja i edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy:

Promocja oraz dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym

- Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej Gminy;
- Opracowanie mapy zabytków znajdujących się na terenie gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego;
- Zamieszczenie na stronie internetowej GEZ.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

- Wspieranie grup przywracających dawne praktyki taneczne, muzyczne, kulinarne związane z lokalnym folklorem;
- Wspieranie konkursów, wystaw i innych działań o tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego gminy przeprowadzanych przez placówki oświatowe na terenie gminy;
- Wspieranie działalności lokalnych stowarzyszeń i grup nieformalnych realizujących projekty i działania w zakresie promocji lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego;
- Organizowanie spotkań, szkoleń i konferencji dotyczących tradycji sadowniczych.

7.2 Realizacja celów i zadań wynikających z gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec w latach 2017 – 2020

7.2.1 Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy

Gmina posiada uchwalone plany zagospodarowania przestrzennego trzech miejscowości: Jasieniec, Olszany i części Warpęs, w latach 2017-2020 Rada Gminy nie uchwaliła żadnych zmian w wymienionych planach. Większość inwestycji, które powstają na terenie gminy powstaje na podstawie decyzji o warunkach zabudowy, które uwzględniają historyczne ukształtowane układy ruralistyczne.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jasieniec była załącznikiem do uchwały Nr XV.74.2011 z dn. 29 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jasieniec na lata 2012-2015. W ciągu ostatnich lat nie była

uaktualniana. Gmina ewidencja na koniec 2018 r. zawierała 58 kart adresowych, a stan ilościowy zabytków nie zmienił się na przestrzeni ostatnich lat.

Jednym ze szczegółowo określonych celów ujętych w programie opieki nad zabytkami była rewitalizacja Parku pałacowego w Woli Boglewskiej, która pomimo otrzymania dotacji nie została wykonana. Było to spowodowane brakiem chętnych przystąpienia do przetargu.

Jedynymi zrealizowanymi działaniami z celu świadomego kształtowania krajobrazu kulturowego gminy są prace porządkowe na osi pałac-kościół w Jasieńcu i Boglewicach, które są wykonywane przed uroczystościami państwowymi i kościelnymi.

7.2.2 Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy

W oparciu o wykonywane przeglądy diagnozujące stan zabytków będących własnością gminy dochodzi do cyklicznego zabezpieczenia obiektów oraz prac remontowych. Remonty wykonywane na obiektach będących we władaniu osób prywatnych są finansowe z funduszy własnych i ewentualnie przyznanych dotacji. Dodatkowo we współpracy z mieszkańcami prowadzone są bieżące prace porządkowe kapliczek oraz miejsc kultu.

W latach 2017-2020 wykonano poniższe prace remontowe:

- Prace remontowe pałacu oraz ogrodzenia Pałacu w Boglewicach;
- Rewitalizacja Parku pałacowego w Boglewicach;
- Remont obory przy Parku pałacowym w Boglewicach;
- Prace remontowe Dworu w Turowicach;
- Rewitalizacja Parku pałacowego w Turowicach;
- Remont stajni przy Dworze w Turowicach;
- Prace rozbiórkowe oraz przygotowanie do remontu Pałacu oraz Parku pałacowego w Jasieńcu;
- Remont i przystosowanie lokali mieszkalnych w budynku dawnego młyna elektrycznego w Jasieńcu;

- Prace zabezpieczające kradzież i dostęp osób trzecich do Pałacu w Woli Boglewskiej;
- Prace doraźne przy budynku dawnej cukrowni „Czersk”;
- Prace doraźne w wartowni przy cukrowni;
- Odświeżenie nagrobka „Poległym za ojczyznę Parafianom”;
- Odświeżenie grobów proboszczów;
- Remont Dworu w Kurczowej Wsi;
- Prace porządkowe przy przydrożnych kapliczkach.

Kolejnym zrealizowanym celem jest zaadaptowanie do nowej funkcji Pałacu w Boglewicach. Pałac został oddany do użytku w 2017 r. Od tego czasu miały tam miejsce liczne wydarzenia takie jak: sesje zdjęciowe, organizacja imprez, pokazy oraz wernisaże. Pałac został udostępniony do zwiedzania poprzez organizację dwóch dni otwartych.

W 2018 r. udało się również zdobyć środki zewnętrzne od Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na rewaloryzację zabytków na terenie gminy. Środki otrzymały: Dwór w Kurczowej Wsi (własność prywatna) oraz Pałac w Woli Boglewskiej (własność gminna). Dofinansowanie Pałacu w Woli Boglewskiej zostało zwrócone z powodu braku zainteresowania ze strony wykonawców planowanym remontem. Dwór w Kurczowej Wsi dostał dofinansowanie na 2 etapy prac remontowych na łączną kwotę 374 775.00 zł. Pierwszy etap miał na celu ustabilizowanie konstrukcji budynku. Działaniami wchodzącymi w skład remontu były:

- Uzupełnienie zbrojonych ław i stop fundamentowych;
- Odbudowa sklepienia;
- Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej pionowej i poziomej;
- Odbudowa ścian konstrukcyjnych wraz z nadprożami i wieńcem;
- Odbudowa ścian poddasza;
- Odbudowa konstrukcji dachu wraz z deskowaniem połaci deskowych.

Na pierwszy etap została przyznana dotacja w kwocie 205 504,00 zł.

Drugi etap miał na celu odtworzenie konstrukcji dachu oraz odbudowę schodów zewnętrznych do piwnicy dworu i zawierał:

- Remont kominów;
- Odbudowę schodów zewnętrznych do piwnicy;
- Izolację tarasów.

Na drugi etap została przyznana dotacja w kwocie 169 271,00 zł.

Wszystkie zadeklarowane prace zostały wykonane w terminie.

W latach 2017-2020 na terenie gminy odbyły się również działania inicjowane przez lokalną społeczność dotyczące rewitalizacji przestrzeni publicznej: działalność Klubu Seniora POKUSA związana z inwentaryzacją fotograficzną zabytkowych kapliczek i krzyży oraz prace porządkowe wraz z bieżącym utrzymaniem kapliczek przydrożnych realizowane przez mieszkańców gminy.

Największymi trudnościami, z którymi boryka się gmina jest nie tylko brak funduszy na odrestaurowanie zabytków, lecz również problemy organizacyjno-prawne.

Jednym z obiektów wymagających remontu jest budynek po dawnej cukrowni „Czersk”, który stanowi obecnie mieszkania socjalne i komunalne dla mieszkańców gminy. Remont wiąże się z przesiedleniem zamieszkujących tam lokatorów oraz zapewnieniem im lokali zastępczych. Obecnie gmina nie posiada tak dużego budynku pozwalającego na zapewnienie lokali lokatorom.

Kolejnym problemem uniemożliwiającym remont jest sytuacja prawna Pałacu w Woli Boglewskiej. Budynek wymaga gruntownego remontu, który jest blokowany z powodu toczących się od kilkunastu lat postępowań sądowych i administracyjnych, w związku z próbą odzyskania majątku przez spadkobierców poprzednich właścicieli. Zaistniała sytuacja blokuje możliwość swobodnego rozporządzania obiektem przez Gminę.

7.2.3 Racjonalne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy dla jej rozwoju społeczno – gospodarczego

W latach 2017-2020 dużą aktywnością wykazywały się: ówczesznie działające stowarzyszenie POKUSA i Klub Seniora „Złota Jesień”. Zgrupowania przygotowywały

kilkukrotnie kiermasze rękodzieła oraz współdziałały przy stworzeniu konkursu „Moja Mała Ojczyzna – Gmina Jasieniec Najpiękniejsze miejsca” wraz z dziećmi w wieku przedszkolnym oraz uczniami PSP w Jasieńcu. Konkurs miał na celu promocję lokalnych tradycji oraz dziedzictwa kulturowego.

Bardzo dużą aktywnością wykazywały się działające na terenie gminy Koła Gospodyń Wiejskich w Boglewicach i w Gośniewicach. Poprzez swoją działalność mają znaczący wpływ na rozwój lokalnej społeczności, starając się by podejmowane przez nie działania były odzwierciedleniem aktualnych potrzeb mieszkańców. Koła Gospodyń angażują się w większość wydarzeń oraz uroczystości organizowanych na terenie gminy. Członkinie Kół Gospodyń Wiejskich prężnie uczestniczą w życiu swoich wsi i gminy, bowiem leży im na sercu aktywizacja kobiet, integracja mieszkańców i rozwój ich „małej ojczyzny”. Do realizowanych przedsięwzięć chętnie zapraszają reprezentantów młodego pokolenia.

KGW Boglewice

KGW Gośniewice

Fot. www.warka24.pl

Na terenie gminy Jasieniec swoją działalność prowadzi również dziecięcy zespół ludowy działający w świetlicy wiejskiej pod egidą Gminnej Biblioteki Publicznej. Zespół występuje podczas uroczystości oraz wydarzeń na terenie gminy m.in. takich jak coroczny Piknik Rodzinny „Spotkajmy się nad stawami w Jasieńcu” oraz

reprezentuje gminę poza jej granicami np. w 2019r. na jubileuszowych obchodach 20-lecia Związku Sadowników RP.

Fot. www.bibliotekajasieniec.pl

Gmina realizuje również działania mające na celu podtrzymanie tradycji sadowniczych poprzez coroczną organizację Konferencji Truskawkowej oraz organizując w 2019 r. I Festiwal Owoców w Jasieńcu. Oba wydarzenia cieszyły się dużym zainteresowaniem nie tylko ze strony mieszkańców gminy ale również ludności powiatu. Dodatkowo na terenie gminy odbywają się konkursy wiedzy o historii i tradycjach regionu oraz wydarzenia mające na celu poznanie dziedzictwa kulturowego regionu. W 2017 r. uczennice PSP w Jasieńcu zajęły pierwsze miejsce w etapie regionalnym oraz drugie w etapie wojewódzkim w konkursie organizowanym przez PTTK „Poznajemy Ojcowiznę” z pracą „Tradycje naszej szkoły”. Ponadto Szkoła Podstawowa w Zbroszy Dużej zorganizowała rajd niepodległościowy Zbrosza Duża – Boglewice – Gołębiów. Uczniowie mogli usłyszeć historię regionu oraz odwiedzić teren Miejsca Pamięci Narodowej w Gołębiowie. Dodatkowo w Bibliotece Publicznej w Jasieńcu gromadzone są wszelkie materiały promujące dziedzictwo kulturowe regionu, teksty dotyczące historii gminy oraz jej zabytków.

Wszystkie informacje mające na celu promocję walorów gminy oraz atrakcje turystyczne gminy znajdują się na stronie internetowej urzędu.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu nad zabytkami

Zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- **Instrumenty prawne** – wynikające z przepisów prawnych np. wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, budowa parków kulturowych, uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywanie decyzji administracyjnych wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- **Instrumenty finansowe** - obejmujące między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych np. dotacje, subwencje, dofinansowania, zachęty finansowe, programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE, współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;
- **Instrumenty kontrolne** – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania zabytków na terenie Gminy Jasieniec, co dwa lata sporządzanie sprawozdania z realizacji Programu, zgodnie z ustawą co 4 lata aktualizacja Programu Opieki Nad Zabytkami dostosowana do obowiązujących zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- **Instrumenty koordynacji** - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp. współpraca z organizacjami pozarządowymi, współpraca z diecezją warszawską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- **Instrumenty społeczne** – edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego, działania promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy. Powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym:

PRIORYTET I

Ochrona zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

- Wartość finansowa wydana na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- Liczba obiektów, w obrębie których przeprowadzono prace remontowo-konserwatorskie;
- Liczba złożonych wniosków o uzyskanie funduszy na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.

PRIORYTET II

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy

- Poziom objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- Częstotliwość porządkowania osi widokowych;
- Przeprowadzanie prac porządkowych i pielęgnacji miejsc pamięci narodowej;
- Liczba umieszczonych zapisów dot. ochrony zabytków w opracowywanych dokumentach gminnych;
- Przeprowadzenie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków na podstawie dokonywanych przeglądów stanu zachowania i zagospodarowania zabytków.

PRIORYTET III

Promocja, popularyzacja i edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy

- Liczba zrealizowanych lub wspieranych konkursów, wystaw i innych działań o tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Liczba wspieranych działań lokalnych stowarzyszeń i grup nieformalnych realizujących projekty i działania w zakresie promocji lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego;
- Liczba zorganizowanych spotkań, szkoleń i konferencji dotyczących tradycji sadowniczych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 71 Ustawy w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Ponadto sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Istnieje również możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach. Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państw w części, której dysponentem jest wojewoda.

Inne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej;
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- Środki własne gminy- zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Załącznik nr 1 do Programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec na lata 2021-2024

Wykaz zabytków nieruchomych na terenie gminy Jasieniec:

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Zagospodarowanie	Uwagi
1	Boglewice	cmentarz rzymsko-katolicki II poł XIX w.	kultowe	w rejestrze zabytków
2	Boglewice	kapliczka przydrożna, żeliwna 1932 r.	kultowe	
3	Boglewice 56	kościół paraf. p.w. św. Przemienienia Pańskiego, mur. cegła 1900-1908, neogotycki z wieżą, wg proj. Konstantego Wojciechowskiego	kultowe	w rejestrze zabytków
4	Boglewice	ogrodzenie kościoła, mur. pocz. XX w.	inne	
5	Bolewice 57	plebania, mur. przed 1908 r.	mieszkalne	
6	Bolewice 6	pałac, mur. 1. 60-XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
7	Boglewice	ogrodzenie pałacu, mur. I. 60 – XIX w.	Inne	
8	Boglewice	park pałacowy z XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
9	Boglewice	obory, ob. magazyny, mur. po 1900 r.	magazynowe/rolnictwo	
10	Boglewice	kapliczka przydrożna, mur. cegła, pocz. XX w.	kultowe	
11	Boglewice	kapliczka narożna w murze, mur. cegła poł. XIX w.	kultowe	
12	Boglewice	kapliczka przydrożna, mur. cegła, tynk, 1 poł. XIX w.	kultowe	
13	Boglewice	figura NMP na mur. cokole, poł. XX w.	kultowe	
14	Gołębiów	kaplica, mur. II pół. XIX w.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
15	Gołębiów	mogiła powstańców z 1863 r.	Miejsce Pamięci Narodowej	
16	Jasieniec	cmentarz rzymsko-katolicki	cmentarz grzebalny	
17	Jasieniec, ul. Grójecka 1	młyn elektryczny, mur. 1935 r.	mieszkalne	

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Zagospodarowanie	Uwagi
18	Jasieniec, ul. Czerska 7	cukrownia, mur. 1827 r.	mieszkalne	
19	Jasieniec	wozownia przy cukrowni, , mur. po 1900 r.	magazynowe	
20	Jasieniec, ul. Czerska 7	wartownia przy cukrowni, , mur. ok. 1850 r., przebud. 1980 r.	siedziba klubu sportowego	
21	Jasieniec, ul. Czerska 7	brama wjazdowa do cukrowni, mur. ok. 1850 r.	inne	
22	Jasieniec	magazyn po cukrowni, mur. 1. 30-te XX w.	magazynowe	
23	Jasieniec, ul. Kasztanowa 7	dwór, mur. 1780 r., 1 pół. XIX w.	mieszkalne	w rejestrze zabytków
24	Jasieniec	park dworski z XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
25	Jasieniec, ul. Warecka 37	kościół paraf. p. w. św. Rocha, mur. 1747-54, pocz. XIX w., remont 1849, 1857, 1903, 1917, 1947, 1967, wg. proj. arch. Jakuba Fontany	kultowe	w rejestrze zabytków
26	Jasieniec, ul. Warecka 37	plebania, mur. 1933 r.	mieszkalne	
27	Jasieniec	ogrodzenie kościoła, mur. XIX w.	inne	
28	Jasieniec	nagrobek „Poległym za Ojczyznę Parafianom” 1914- 20, mur. 1927 r.	Miejsce Pamięci Narodowej	
29	Jasieniec	nagrobek Antoniego Domańskiego właściciela Warpęsów, murowany – 1827 r.	kultowe	
30	Jasieniec	figura św. Rocha – ok. 1875 r.	kultowe	
31	Jasieniec	figura NMP na mur. postumencie	kultowe	

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Zagospodarowanie	Uwagi
32	Jasieniec	kapliczka, żeliwna 1907 r.	kultowe	
33	Jasieniec, ul. Parkowa 5 (dawniej Czerska 9)	dom mieszkalny, mur. ok. 1875 r.	mieszkalne	
34	Kurczowa Wieś	kapliczka przydrożna, cokoł mur., cegła, tynk. 1873 r.	kultowe	
35	Kurczowa Wieś 22	dwór, ok. 1920 r.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
36	Kurczowa Wieś 21A	zabud. folwarczne, mur. 1. 20-te XX w.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
37	Kurczowa Wieś	park, pocz. XX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
38	Łychowska Wola 8	dwór, mur. II poł. XIX w.	mieszkalne	w rejestrze zabytków
39	Łychowska Wola	park dworski z XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
40	Łychów	kapliczka przydrożna, mur. cegła, tynk. pocz. XX w.	kultowe	
41	Nowy Miedzechów	kapliczka przydrożna NMP, murowana – 1910 r.	kultowe	do ujawnienia w GEZ
42	Olszany	kapliczka, mur. cegła, tynk., 1912 r.	kultowe	
43	Ryszki	kapliczka, mur. cegła, tynk. XIX w.	kultowe	
44	Rytomoczydła	dwór, mur., I poł. XIX w.	mieszkalne	w rejestrze zabytków
45	Rytomoczydła	park dworski, XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Zagospodarowanie	Uwagi
46	Turowice 25	dwór, drew. ok. 1840 r., rozbudowany o murowaną cz. klasyc. XIX w.	mieszkalne	w rejestrze zabytków
47	Turowice	park dworski z XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
48	Turowice	stodoła dworska, mur. cegła, XX w.	nieużytkowane	
49	Turowice	dawna stajnia, mur. po 1870 r.	mieszkalne	
50	Turowice	spichlerz, mur. 1. 20-te XX w.	magazynowe	
51	Turowice	kapliczka NMP, mur. 1873 r.	kultowe	
52	Warpęsy 41	dwór, mur. ok. pół. XIX w. rozbud. ok. 1900 r.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
53	Warpęsy	park podworski z XIX w.	rekreacyjne	w rejestrze zabytków
54	Warpęsy	kapliczka, żeliwna - krzyż beton, k. XIX w.	kultowe	
55	Wierzchowina	kapliczka przydrożna NMP, mur. cegła, 1 ćw. XX w.	kultowe	
56	Wola Boglewska 55	pałac, mur. ok. 1900 r.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
57	Wola Boglewska	park pałacowy z XIX w.	nieużytkowane	w rejestrze zabytków
58	Zbrosza Duża	cmentarz rzymsko-katolicki	cmentarz grzebalny	utworzony w I. 70-tych XX w. – brak zabytkowych grobowców i zabytkowego charakteru

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JASIEC NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania	Zagospodarowanie	Uwagi
59	Zbrosza Duża	kapliczka przydrożna, mur. cegła, 1 ćw. XX w.	kultowe	

Załącznik nr 2 do Programu opieki nad zabytkami gminy Jasieniec na lata 2021-2024

Wykaz stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych na terenie gminy Jasieniec:

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
1.	Granice gminy	65-65	1	12	Ślady osadnictwa	-	-
2.	Jasieniec	65-66	1	1	Cmentarzysko	Grobów kloszowych	Halsztacki D- lateński
3.	Jasieniec	65-66	2	2	Cmentarzysko	Grobów kloszowych	Okres halsztacki
4.	Jasieniec	65-66	3	3	Ślady osadnictwa	Trzciniecka	Wczesna epoka brązu
5.	Boglewska Wola	65-66	4	1	Ślad osadnictwa	-	Nieokreślona
6.	Olszany	65-66	5	1	Ślad osadnictwa	-	Neolit- epoka brązu?
7.	Ryszki	65-66	6	1	Cmentarzysko	Grobów kloszowych	Wczesna epoka żelaza
8.	Jasieniec	65-66	9	4	Osada	Wczesne średniowiecze	X?-XII w.
					Ślady osadnictwa	-	Epoka kamienia – epoka żelaza
					Osada	Okres nowożytny	XVI w.
9.	Jasieniec	65-66	10	5	Osada	Łużycka	Środkowa epoka brązu
10.	Ryszki	65-66	11	2	Osada	Okres nowożytny	XVI-XVII w.
11.	Ryszki	65-66	12	3	Osada?	Późne średniowiecze- okres nowożytny	XV-XVI w.
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	XI-XIII w.
12.	Ryszki	65-66	13	5	-	-	-

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JASIEC NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
13.	Ryszki	65-66	14	4	-	-	-
					Ślad osadnictwa	Łużycka?	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
14.	Boglewska Wola	65-66	15	2	Osada	Okres nowożytny	XVI-XVII w.
					Ślad osadnictwa	Łużycka?	Epoka brązu- wczesna epoka żelaza
15.	Miedzechów	65-66	23	1	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI w.
16.	Jasieniec	65-66	25		Ślad osadnictwa	-	Epoka kamienia – epoka żelaza
17.	Rytomoczydła	65-67	6	1	Ślady osadnictwa	Późne średniowiecze- okres nowożytny	XIV-XVII w.
18.	Czarna	65-67	13	1	Ślady osadnictwa	Okres nowożytny	XVI-XX w.
19.	Bronisławów	65-67	14	1	Ślady osadnictwa	Okres nowożytny	XVIII-XX w.
					Ślad osadnictwa	-	Starożytność – wczesne średniowiecze
20.	Mieczysławów	65-67	15	1	Ślad osadnictwa	-	Starożytność
					Osada	Późne średniowiecze- okres nowożytny	XIII/XIV-XVII w.
21.	Mieczysławów	65-67	16	2	Ślad osadnictwa	-	Okres lateński?
					Osada?	Późne średniowiecze- okres nowożytny	XIII-XVII w.
22.	Mieczysławów	65-67	17	3	Osada?	Przeworska	Młodszy okres rzymski
					Osada	Okres nowożytny	XVI-XVII w.
23.	Turowice	66-65	2	1	Grodzisko	-	-
24.	Turowice	66-65	5	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	-
25.	Granice gminy	66-65	9	14	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI-XVII w.

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
26.	Turowice	66-65	10	3	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI-XVII w.
27.	Turowice	66-65	11	4	Cmentarzysko?	Przewerska	Młodszy okres rzymski
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	XII-XIII w.
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – okres nowożytny	-
					Ślad osadnictwa	-	-
28.	Warpęsy	66-65	12	2	Ślad osadnictwa	-	Starożytność/ epoka żelaza/ okres rzymski
					Osada?	Wczesne średniowiecze	XII-XIII w.
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XVI w.
29.	Warpęsy	66-65	13	3	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XVI w.
30.	Gniejewice	66-65	14	1	Ślad osadnictwa	-	Epoka brązu
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI – XVII w.
31.	Osiny	66-66	1	1	Ślad osadnictwa	-	Paleolit
32.	Gośniewice Nowe	66-66	2	2	Depozyt kultowy	Łużycka	Okres halszacki D
33.	Boglewice	66-66	25 2	3	Osada	Późne średniowiecze	XIII-XIV w.
					Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
					Ślad osadnictwa	-	Starożytność
34.	Gośniewice Nowe	66-66	3	1	Osada Ślady osadnictwa	Łużycka Łużycka	IV-V Okres epoki brązu Okres halszacki D
35.	Gośniewice Nowe	66-66	4	3	Ślad osadnictwa	-	Starożytność?
					Ślad osadnictwa	Wczesne	-

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JASIEC NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
						średniowiecze?	
36.	Warpęsy	66-66	5	1	Ślad osadnictwa	Łużycka	IV-V okres epoki brązu
					Osada?	Późne średniowiecze	XIII, XIV-XV w.
					Cmentarzysko	Grobów kłoszowych	Wczesna epoka żelaza?
37.	Warpęsy	66-66	6	2	Osada?	Późne średniowiecze	XIII/XIV-XVI w.
38.	Łychowska Wola	66-66	7	1	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	Koniec XV w.
39.	Michałówka	66-66	8	1	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	XIII w.
40.	Wierzchowina	66-66	9	1	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-Xv w.
41.	Wierzchowina	66-66	10	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV w.
42.	Wierzchowina	66-66	11	3	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
43.	Wierzchowina	66-66	12	4	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze/ okres nowożytny	XV-XVI w.
44.	Leżne	66-66	13	1	Ślad osadnictwa	Łużycka?	-
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVII w.
45.	Łychowska Wola	66-66	14	2	Osada?	Późne średniowiecze	XIII, XIV-XV w.
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	-
46.	Łychowska Wola	66-66	15	3	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
47.	Łychowska Wola	66-66	16	4	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIII-XIV w.

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI w.
48.	Osiny	66-66	17	2	Ślad osadnictwa	Łużycka	V okres epoki brązu – okres halszteński
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	XI-XIII w.
					Ślad osadnictwa	-	Okres rzymski
					Ślad osadnictwa	-	Okres halszteński/ lateński
49.	Osiny	66-66	18	3	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
50.	Boglewice	66-66	19	1	Ślad osadnictwa	Trzcieniecka	Wczesna epoka brązu
					Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
					Osada	Wczesne średniowiecze	XII-XII w.
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	-
51.	Boglewice Kolonia	66-66	20	1	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	Początek XVII w.
52.	Boglewice Kolonia	66-66	21 21	22	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XVI w.
					Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka brązu
53.	Boglewice Kolonia	66-66	22	3	Cmentarzysko?	-	Okres rzymski
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	
54.	Boglewice	66-66	23	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	-
55.	Gośniewice Nowe	66-66	24	4	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze/	XV-XVI w.

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
						okres nowożytny	
56.	Gośńewice Nowe	66-66	26	5	Osada?	Łużycka?	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
57.	Gośńewice Nowe	66-66	27	6	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze?	-
					Osada?	-	Młodszy okres rzymski
58.	Gośńewice Nowe	66-66	28	7	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	-
					Ślad osadnictwa	-	Starożytność – wczesne średniowiecze
					Ślad osadnictwa	-	Okres rzymski
59.	Gośńewice Nowe	66-66	29	8	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI w.
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIII/XIV-XV w.
60.	Gośńewice Nowe	66-66	30	9	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIII-XIV w.
61.	Warpęsy	66-66	31	3	Ślad osadnictwa	-	Starożytność- wczesne średniowiecze
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze- późne średniowiecze	-
					Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – okres nowożytny	-
62.	Warpęsy	66-66	32	4	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XIV-XV w.
					Ślad osadnictwa	Późne	XV-XVI w.

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr na AZP	Nr w miejsc	Funkcja	Kultura	Chronologia
						średniowiecze – okres nowożytny	
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	XII-XIII w.
					Ślad osadnictwa	-	Wczesna epoka żelaza
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVII w.
63.	Zbrosza Duża	67-66	10	1	Osada?	Okres nowożytny	XV-XVI w.
					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	-
64.	Zbrosza Duża	67-66	11	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	XV w.
					Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVII-XVIII w.
					Osada	Okres nowożytny	XVI w.
65.	Zbrosza Duża	67-66	12	3	Osada	Późne średniowiecze/ okres nowożytny	XV-XVIII w.
66.	Zbrosza Duża	67-66	13	4	Osada	Późne średniowiecze/ okres nowożytny	XV-XVIII w.
67.	Leżne	67-66	14	1	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	-
					Ślad osadnictwa	Łużycka?	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
68.	Koziegłowy	67-66	15	1	Osada	Okres nowożytny	XV/XVI-XVII w.
69.	Leżne	67-66	16	2	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	XVI w.
70.	Zbrosza Duża	67-66	17	5	Ślady osadnictwa	Późne średniowiecze/ okres nowożytny	XV-XVI w.
					Ślady osadnictwa	Okres nowożytny	XVIII-XIX w.